

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

УДК 343.14+340.691

DOI: <http://dx.doi.org/10.18524/2411-2054.2019.36.184872>

І. О. Бельчіков, викладач

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Кафедра кримінального права, кримінального процесу та криміналістики
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна
e-mail: iab-doc@hotmail.com

О. Г. Хрищева, студентка магістратури

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна
e-mail: Neykova@i.ua

ДОПИТ СУДОВО-МЕДИЧНОГО ЕКСПЕРТА ЯК СПОСІБ ОЦІНКИ ДОСТОВІРНОСТІ І ОБҐРУНТОВАНOSTІ ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТИЗИ

Статтю присвячено аналізу особливостей допиту судово-медичного експерта. Актуальність обраної теми зумовлюється тим, що незважаючи на достатню кількість робіт, присвячених зазначеній темі, на сьогоднішній день відсутня одноманітна позиція серед науковців та практичних працівників щодо процедури допиту судово-медичного експерта та критеріїв, які визначають достовірність його висновку. Використовуються системний, аналітичний, порівняльно-історичний, формально-юридичний методи дослідження допиту судово-медичного експерта. В межах роботи проаналізовано оцінювання слідчим та судом достовірності висновку судово-медичного експерта шляхом проведення допиту, встановлено важливість допиту експерта для процесу доказування у кримінальному провадженні. У даній статті здійснена спроба вирішити цю проблему та виокремити особливості допиту судово-медичного експерта та сформулювати основні критерії визначення достовірності експертного висновку.

Ключові слова: експерт, судово-медичний експерт, експертиза, висновок експерта, допит.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день оцінка висновку судово-медичного експерта, як і раніше залишається наріжним каменем кримінально-правової, кримінально-процесуальної та судово-медичної наук. На жаль, на практиці поширені численні помилки, обумовлені особистою зацікавленістю судово-медичного експерта у ході розслідування, його некомпетентністю або недбалістю.

Наразі багатьма вченими констатується той факт, що слідчі та судді, не маючи необхідного досвіду у медичній та біологічній галузях, не можуть у повній мірі оцінити змістовну частину висновку, наукову обґрунтованість, правильність застосування експертної методики, достовірність висновку судово-медичного експерта. Одним із найбільш дієвих способів усунення сумнівів у достовірності висновку судово-медичного експерта є його перевірка шляхом проведення допиту. Враховуючи вагомість експертного висновку для процесу доказування, актуально звернутись до дослідження особливостей допиту судово-медичного експерта.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим проблемам допиту судово-медичного експерта присвячені праці таких вчених як: В. І. Чекотило, О. М. Моїсєєва, Н. А. Панько, Є. В. Селиної, А. Н. Титова, Т. В. Тютюнника, Л. Є. Арцкер, Є. Г. Коваленко, І. В. Буркова, П. Д. Біленчука, А. Ф. Волобуєва та інших.

Метою статті є аналіз окремих питань допиту судово-медичного експерта у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. Судова медицина – галузь медичних знань, що вивчає і розробляє медико-біологічні проблеми, які виникають під час здійснення правоохоронної діяльності, а також подібні з ними проблеми охорони здоров'я [1, с. 7]. Досвід показує, що в процесі реалізації правових норм перед правоохоронними органами постають запитання, вирішити які можливо тільки шляхом використання спеціальних медичних знань, зокрема, «Яка причина смерті?», «Які ушкодження є на трупі?», «Яким знаряддям могло бути нанесено тілесне ушкодження?», «Яка давність ушкодження?» та багато інших. Сучасний кримінальний процес тяжіє до розширення використання спеціальних знань для досягнення об'єктивної істини та збільшення ролі судово-медичної експертизи у формуванні доказової бази у кримінальному провадженні.

Судово-медична експертиза — це науково-практичне дослідження, яке здійснюється лікарем за ухвалою суду для надання висновку з медичних та деяких біологічних питань, що виникають під час розслідування або судового розгляду конкретного кримінального або цивільного провадження [1, с. 26]. Судово-медична експертиза проводиться з метою дослідження на підставі спеціальних знань матеріальних об'єктів, що містять інформацію про обставини справи, яка перебуває в провадженні органів дізнання, слідчого, прокурора чи суду [2].

Згідно із ст. 69 Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК України) експертом є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань [3]. Судово-медичну експертизу може здійснювати виключно особа, яка має вищу медичну освіту. Процесуальною фігурою судово-медичний експерт стає в момент залучення його у якості спеціаліста для огляду місця події, експертом – після відкриття кримінального провадження.

Відповідно до ч.1 ст.101 КПК України висновок експерта — це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи [3].

В останнє десятиліття юристи все частіше звертають увагу на проблеми в області доказової діяльності суду, пов'язаної з дослідженням і оцінкою фактів, які отримали своє відображення у висновку судово-медичного експерта. На думку А. Р. Белкіна: «слідчий, суд не можуть повно та всебічно оцінити висновок експерта, зокрема судово-медичного. Оцінка суб'єктами доказування висновку експерта частіше за все зводиться до перевірки повноти висновку, його форми та відповідності іншим доказам по справі» [4, с. 320].

Дані проведеного анкетування працівників слідства та аналізу практики, свідчать про те, що у більшості випадків із усього висновку експерта слідчого та суд цікавлять виключно отримані результати [5, с. 175]. Одним із найбільш дієвих способів усунення сумнівів у достовірності висновку судово-медичного експерта є його перевірка шляхом проведення допиту [6, с. 363]. Допит судово-медичного експерта це один із засобів отримання доказів у кримінальному провадженні, який проводиться з метою роз'яснення проведеного ним дослідження, можливий виключно після надання експертом письмового висновку та не має виходити за межі проведеного дослідження.

Допит експерта – це процесуальна дія, яка може здійснюватись як під час досудового розслідування, так і під час судового розгляду згідно із п.2 ч.5. ст. 69 КПК України. На сьогоднішній день у КПК України відсутня окрема стаття, яка б регламентувала проведення допиту експерта, зокрема судово-медичного, на стадії досудового розслідування, на відміну від КПК України 1960 року, у якому було передбачено дві окремі статті 201 (допит експерта під час досудового розслідування) та 311 (допит експерта під час су-

дового слідства). На стадії досудового розслідування допит судово-медичного експерта може здійснюватись тільки після ознайомлення слідчого із висновком експерта і метою зазначеної процесуальної дії є отримання роз'яснення або доповнення його висновку [6, с. 363]. Згідно із ч.1 ст. 356 КПК України «за клопотанням сторони кримінального провадження, потерпілого або за власною ініціативою суд має право викликати експерта для допиту для роз'яснення висновку» [3]. Також слід зазначити, що у процесі розслідування злочинів може скластися ситуація, що обумовлює необхідність проведення допиту однієї особи в зв'язку з її діяльністю як в якості спеціаліста так і експерта. У цьому випадку повинні бути проведені два допити, предметом яких буде відповідно діяльність в обох вказаних якостях.

Результати допиту судово-медичного експерта можуть стати підставою для призначення додаткової або повторної експертизи того ж виду, іншої експертизи, а також отримання зразків для порівняльного дослідження, без яких допитуваний експерт у наданому ним висновку не може зробити обґрунтування або навіть провести дослідження представлених об'єктів. Відповідно до Ухвали колегії суддів в кримінальних справах Верховного Суду України від 06.03.2001 р., за наявності істотних суперечностей між висновком судово-медичної експертизи та іншими доказами по справі суд повинен їх усунути, допитавши в судовому засіданні судово-медичного експерта, який дав такий висновок, і в разі необхідності призначити повторну експертизу [7]. Законодавець значно звужив мету допиту судово-медичного експерта, звівши її фактично тільки до роз'яснення експертом свого висновку.

Професор Л. Є. Ароцкер вважав, що предметом допиту експерта можуть бути найрізноманітніші за своїм характером обставини, що вимагають його спеціальних знань, але будь-які з них повинні відноситись до предмету проведеної експертизи [8, с. 108]. Допит експерта, на відміну від допиту свідка, починається не вільною розповіддю про все, що відомо у справі, а постановкою конкретних питань, які потребують роз'яснення або доповнюють питання, вирішені у висновку експерта [9, с. 73]. Судово-медичний експерт попереджається перед допитом про кримінальну відповідальність за надання заздалегідь неправдивих показань та за відмову від надання показань. Під час проведення його допиту у суді можуть бути поставлені запитання щодо наявності в експерта спеціальних знань та кваліфікації з досліджуваних питань (освіти, стажу роботи, наукового ступеня тощо), суміжних з предметом його експертизи; використаних методик та теоретичних розробок; достатності відомостей, на підставі яких готувався висновок; наукового обґрунтування та методів, за допомогою яких експерт дійшов висновку; застосовності та правильності застосування принципів та методів до фактів кримінального провадження; інші запитання, що стосуються достовірності висновку [3]. Таким чином, за допомогою допиту експерта можна встановити компетентність самого експерта в конкретному вигляді експертизи, чого не можна зробити, наприклад, шляхом ознайомлення із вступною частиною висновку експерта, у якій в найзагальніших рисах представлені відомості про експерта та експертну установу, в якій проводилася експертиза.

Заслуговує на увагу думка Н. А. Панько, яка не вбачає необхідності з'ясовувати під час допиту експерта питання щодо наявності спеціальних знань та кваліфікації з досліджуваних питань (освіти, стажу роботи, наукового ступеня тощо), які стосуються предмета його експертизи, оскільки ці дані містяться в Реєстрі атестованих судових експертів Міністерства юстиції України. Отож, немає сенсу з'ясовувати їх у експерта [10, с. 282].

В межах допиту судово-медичного експерта слідчий або суд в процесі безпосередньої бесіди з експертом, який провів необхідні дослідження, зможе переконатися наскільки останній зміг професійно і грамотно відповісти на всі запитання, поставлені перед ним, аргументувати вибір використовуваної методики, обґрунтувати і підтвердити висновки, до яких він прийшов під час проведення експертизи. Крім компетентності судового експерта вагоме значення має встановлення незацікавленості і об'єктивності експерта в ході проведення судової експертизи.

Достовірність висновку судово-медичного експерта визначається сукупністю чинників. Як правило, це проводиться з урахуванням трьох основних критеріїв: процесуального, змістовного і наукового, які на нашу думку, є основними доказовими важелями у визнанні достовірності висновку судово-медичного експерта. Процесуальний критерій: оцінка висновку експерта з правової точки зору. На цій стадії необхідно встановити, чи володіє експерт необхідною компетенцією для вирішення поставлених перед ним питань; чи дотримані права учасників процесу при призначенні і проведенні експертизи; чи не є експерт зацікавленою особою тощо. У разі недотримання перерахованих вище умов експертний висновок як доказ не має юридичної сили і не може бути зарахованим до матеріалів судової справи. Змістовний критерій включає в себе питання підтвердження наявності у експерта необхідних спеціальних знань; визначення правильності розуміння експертом поставлених перед ним запитань [11]. Оцінюючи висновок експертизи за цим критерієм, необхідно також враховувати, що на його допустимість впливає справжність об'єктів, які досліджуються. Якщо такі об'єкти будуть визнані недопустимими, то зазначену властивість втрачає і сам експертний висновок. Науковий аспект полягає в оцінці достовірності наукової обґрунтованості і правильності застосування методик, обраних експертом.

Варто відзначити, що під час допиту судово-медичного експерта, який провів дослідження, допустимим є уточнення передумов для сформованого в нього внутрішнього переконання за поставленими для дослідження запитаннями. На нашу думку, таке уточнення є обґрунтованим в умовах сучасного постійного розвитку технологій, які впроваджуються у дослідницьку діяльність. Ми поділяємо думку А. М. Моїсєєва, який пропонує під час формування запитань експерту, зокрема судово-медичному, виключати ті, що не потребують спеціальних знань та прирівнюють статус експерта до положення свідка [12, с. 122]. У разі надходження таких запитань судово-медичному експерту від учасників кримінального провадження ми рекомендуємо експерту клопотати перед судом про відхилення зазначених запитань. Такий спосіб буде сприяти підвищенню ефективності допиту судово-медичного експерта за рахунок уникнення недоцільних запитань, які не відповідають компетенції та процесуальному статусу експерта. Значення показань судово-медичного експерта дуже вагомим, оскільки він може або зміцнити викладену у експертному висновку позицію, або послабити її, або фактично відмовитися від наданого висновку.

Відповідно до положень КПК України сторони кримінального провадження для доведення або спростування достовірності висновку експерта мають право надати відомості, які стосуються знань, вмінь, кваліфікації, освіти та підготовки експерта. Кожна зі сторін кримінального провадження переслідує свої цілі коли заявляє клопотання про виклик експерта для допиту в суді. Сторона обвинувачення намагається довести обґрунтованість і достовірність висновку експерта і в той же час отримати ще один доказ – свідчення експерта. Тим не менш, виклик експерта до суду є небажаним для неї, так як це супроводжується реальним тактичним ризиком, пов'язаним з передбачуваною поведінкою сторони захисту, яка приймає участь у перехресному допиті. Сторона захисту, з іншого боку, прагне виявити недоліки висновку експерта, а потім виключити його з переліку доказів. Використовуючи фактор зневажливості при ставленні запитань перед експертом і заручившись свідченням експерта, захист цілком може поставити під сумнів обґрунтованість висновків експерта. Найгірша для сторони, яка спростовує достовірність висновку експерта, та ситуація, в якій викликаний до суду судово-медичний експерт не просто підтримає свій висновок, а й фактично сформулює додаткові висновки за новими, поставленими судом запитаннями. Мета суду при ініціації виклику експерта на допит відрізняється від цілей сторін і полягає лише в отриманні роз'яснень та доповнень до висновку експерта, необхідних для перевірки та оцінки цих доказів [13, с. 28].

Показання експерта не можуть замінити собою висновок експерта, оскільки він може бути допитаний лише після складання та надання висновку слідчому, суду, а також

після його попереднього аналізу та оцінки [14, с. 133]. Остаточна оцінка показань експерта, наданих у судовому засіданні, покладається на суд.

Висновки і пропозиції. Доказове значення висновку судово-медичного експерта варто враховувати як характеристику, яка відображає його місце у системі інших доказів по справі. Необхідно брати до уваги рівень аргументованості висновку експерта, а також розуміння цього процесуального документу слідчим, судом та іншими учасниками кримінального процесу. Доказова значущість результатів судово-медичної експертизи обумовлена не тільки їх місцем у системі інших доказів по справі, але залежить і від змісту висновку експерта, якості опису процесу та результатів дослідження.

Наразі багатьма вченими констатується той факт, що слідчі та судді, не володіючи спеціальними медичними та біологічними знаннями експерта, не можуть у повній мірі оцінити змістовну частину висновку, наукову обґрунтованість, правильність застосування експертної методики, достовірність висновку судово-медичного експерта. Основними критеріями визначення достовірності висновку судово-медичного експерта є процесуальний, змістовний та науковий.

Оскільки висновок експерта належить до виду доказів, який доволі часто ставиться під сумнів учасниками кримінального процесу, вважаємо, що проведення допиту судово-медичного експерта, який надав висновок, надає можливість оцінити обґрунтованість та достовірність зазначеного доказу.

Список використаної літератури

1. Тагаев Н. Н. Судебная медицина / Н. Н. Тагаев. – Харьков: Факт, 2003. – 1267 с.
2. Про затвердження інструкції про проведення судово-медичної експертизи: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 р. № 6. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10, № 11-12, № 13. – Ст. 88.
4. Белкин А. Р. Теория доказывания: научно-методическое пособие / А. Р. Белкин. – М.: Норма, 1999. – 429 с.
5. Моїсєєв О. М. Експертні технології: теорія формування і практика застосування: монографія / О. М. Моїсєєв. – Харків: Апостиль, 2011. – 424 с.
6. Титов А. Н., Тютюнник Т. В. Некоторые аспекты допроса эксперта в уголовном процессе / А. Н. Титов, Т. В. Тютюнник // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2013. – Т. 26 (65). № 2-1. Ч. 2. – С. 363-368.
7. Ухвала Судової колегії у кримінальних справах Верховного Суду України від 06.03.2001. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
8. Ароцкер Л. Е. Тактика и этика судебного допроса / Л. Е. Ароцкер. – М.: Юридическая литература, 1969. – 120 с.
9. Селина Е. В. Доказывание с использованием специальных познаний по уголовным делам / Е. В. Селина. – М.: Юрлитинформ, 2003. – 128 с.
10. Панько Н. А. Допит експерта в суді як засіб оцінки його висновку/ Н. А. Панько // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 1. – С. 280-284.
11. Бутырин А. Ю., Трифонова З. В. Обеспечение достоверности выводов в заключении эксперта при производстве судебной строительно-технической экспертизы / А. Ю. Бутырин, З. В. Трифонова // Теория и практика судебной экспертизы. – 2017. – Том 12. – № 3. – С. 78–84.
12. Моїсєєв О. М. Процесуальне значення допиту експерта. Теорія та практика судової експертизи та криміналістики / О. М. Моїсєєв // Право. – 2009. – Вип. 9. – С. 120-126.
13. Гришин А. В. Особенности допроса эксперта в суде / А. В. Гришин // Евразийская адвокатура. – 2015. – № 1. – С. 26-30.
14. Чекотило В. І. Окремі питання допиту експерта під час досудового розслідування / В. І. Чекотило // Наше право. – 2015. – № 4. – С. 131-135.

References

1. Tagayev N.N. (2003). Forensic medicine. Kharkiv: Fact. [in Russian].
2. Instruction on conducting forensic examination, approved by the order of the Ministry of Health of Ukraine №6 (2005, January 17). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
3. The Criminal Procedure Code of Ukraine (2012, April 13). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. Kyiv: Parlam. vyd-vo [in Ukrainian].

4. Belkin A.R. (1999). Theory of evidence: scientific and methodological manual. Moscva: Norma. [in Russian].
5. Moiseev O.M. (2011). Expert Technology: Theory of Formation and Practice of Recognition: Monograph. Kharkiv: Apostille [in Ukrainian].
6. Titov A.N., Tyutyunnik T.V. (2013). Some aspects of the interrogation of an expert in criminal proceedings. Scientific notes of the Tauride National University of Vernadsky, 26 (65). [in Russian].
7. Decision of the Judicial Board on Criminal Cases of the Supreme Court of Ukraine dated (2001, March 06). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
8. Arocker L.E. (1969). Tactics and ethics of judicial interrogation. M.: Legal Literature.
9. Selina E.V. (2003). Proving using special knowledge in criminal cases. Moscva: Yurlitinform. [in Russian].
10. Panko N. A. (2013). Interrogation of an expert in court as a means of assessing his conclusion. Chronicle of Kyiv University of Law, 1 [in Ukrainian].
11. Butyrin A.U., Trifonova Z.V. (2017). Ensuring the reliability of conclusions in the expert's opinion during the production of forensic construction. The theory and practice of forensic examination, 12 (3). [in Russian].
12. Moiseev O.M. (2009). The procedural significance of the expert's interrogation. Theory and Practice of Forensic Expertise and Forensics. Law, 9 [in Ukrainian].
13. Grishin A.V. (2015). Interrogations experts in court. Eurasian advocacy, 1. [in Russian].
14. Chekotilo V.I. (2015). Separate questions of the expert's interrogation during the pre-trial investigation. Our right, 4 [in Ukrainian].

Стаття надійшла 12.11.2019

И. А. Бельчиков, преподаватель

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
Кафедра уголовного права, уголовного процесса и криминалистики
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина
e-mail: iab-doc@hotmail.com

А. Г. Хрищева, студентка магистратуры

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина
e-mail: Neykova@i.ua

ДОПРОС СУДЕБНО-МЕДИЦИНСКОГО ЭКСПЕРТА КАК СПОСОБ ОЦЕНКИ ДОСТОВЕРНОСТИ И ОБОСНОВАННОСТИ ВЫВОДОВ ЭКСПЕРТИЗЫ

Резюме

Статья посвящена анализу особенностей допроса судебно-медицинского эксперта. Актуальность выбранной темы обусловлена тем, что невзирая на достаточно большое количество работ, посвященных указанной теме, на сегодняшний день отсутствует единообразная позиция среди ученых и практических работников касательно процедуры допроса судебно-медицинского эксперта и критериев, которые определяют достоверность его заключения. Используются системный, аналитический, сравнительно-исторический, формально-юридический методы исследования допроса судебно-медицинского эксперта. В рамках работы проанализировано оценивание следователем и судом достоверности заключения судебно-медицинского эксперта путем проведения допроса, установлена важность допроса эксперта для процесса доказывания в уголовном производстве. В данной статье предпринята попытка решить эту проблему и выделить особенности допроса судебно-медицинского эксперта, а также сформировать основные критерии определения достоверности экспертного заключения.

Ключевые слова: эксперт, судебно-медицинский эксперт, экспертиза, заключение эксперта, допрос.

